

перший квартал 2019 року, за результатами проведених планових і позапланових перевірок до бюджету зараховано 3 мільярди гривень²³⁸.

Тому, на нашу думку, частково зменшити окреслену проблему можливо завдяки дотриманню стабільності в роботі державної податкової служби. При цьому, у період ведення військових дій будь-яке реформування, пов'язане априорі з порушенням стабільної роботи контролюючого органу у сфері оподаткування, повинно узгоджуватись із стратегією розвитку складових сектору безпеки і оборони та враховувати зміни які можуть відбутися у його фінансовому забезпеченні, що сприятиме і задоволенню фінансових потреб національної безпеки держави загалом.

УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

*Стаднік Ірина Василівна,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права та
адміністративного права Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

Сталий соціально-економічний розвиток суспільства значною мірою зумовлюється ефективним функціонуванням механізму правового регулювання господарських відносин, який виступає дієвим засобом забезпечення соціальної спрямованості виробництва, підвищення ділової активності бізнесу, утвердження господарського правопорядку.

Різні аспекти ефективності правового регулювання неодноразово досліджувалися в науковій літературі, зокрема такими авторами як М.В. Ніколаєв, А.М. Перепелюк, О.М. Куракін, В.Ф. Прозоров та іншими. Окремі питання ефективності правового регулювання господарських відносин висвітлено в роботах О.М. Вінник, Г.Л. Знаменського, Ю.В. Тихомірова, Ю.І.

²³⁸ Державна фіскальна служба України. Офіційний портал. URL:<http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/375956.html>.

Матвеевої та інших. В той же час проведені дослідження не вичерпують всієї проблематики дієвості механізму господарсько-правового регулювання, оскільки залишається низка дискусійних питань, зокрема, щодо умов його ефективності.

Функціональність механізму правового регулювання господарських відносин забезпечується практичним вирішенням низки ключових завдань, до числа яких відносяться, зокрема: 1) створення умов для його ефективного функціонування; 2) визначення чітких критеріїв оцінки відповідності результатів його дії тим соціально-корисним цілям, досягненню яких він повинен сприяти. При цьому ці завдання потребують комплексного вирішення, оскільки в обох випадках мова йде про фактори ефективності зазначеного механізму. І якщо критерії ефективності дозволяють оцінити досконалість і «гнучкість» самого механізму, його здатність сприяти досягненню мети правового регулювання господарських відносин, то умови ефективності віддзеркалюють функціонування господарсько-правового механізму в соціально-економічній системі, його взаємодію з іншими засобами і механізмами, його залежність від «неюрідичного» середовища.

В юридичній літературі, зокрема, зауважується, що під умовами ефективності правової норми слід розуміти певні соціальні фактори, обставини, від яких залежить реалізація її здатності здійснювати сприятливий вплив на суспільні відносини та проявляти цю якісну властивість в поведінці суб'єктів конкретних правовідносин. Одночасно наголошується, що більшість цих факторів мають зовнішній стосовно права (правової норми) характер²³⁹. Аксіологічний підхід спостерігається у визначенні умов ефективності як певних обставин, які, з одного боку, сприяють найбільшій реалізації цінності права, що дає можливість задовольнити інтереси суб'єктів, а з іншого - представляють

²³⁹ Бакулина Л.Т., Чулюкин Л.Д. Условия и критерии эффективности договорного правового регулирования. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2018. № 4(34). С. 449-450.

супутні фактори, які мають значення для дії індивідів по досягненню цієї цінності та по її використанню²⁴⁰.

Крім того, обґрунтовуються різні підходи до класифікації умов ефективності правового регулювання. Так, на думку О.Є Бандоріна, умови ефективності правового регулювання підприємницької діяльності поділяються на правові (насамперед, це сформований механізм правового регулювання) та позаправові (економічні, демографічні, природно-кліматичні, психологічні тощо)²⁴¹.

Цікавою є позиція О.М. Куракіна, який поділяє умови ефективності дії правових норм на: 1) макросоціальні (рівень відповідності між суспільно-об'єктивними процесами, індивідуальними й колективними інтересами; стан свідомості та політико-моральної єдності народу; умови, що пов'язані з політичною організацією та її діяльністю); 2) мікросоціальні (визнання в соціальних групах нормативних систем, соціальні зв'язки громадян із трудовими колективами та профспілками; ставлення до права на підприємствах та установах; особистісні умови; рівень освіти, індивідуальні ціннісні орієнтації, досвід тощо). Окремо він виділяє соціально-економічні, культурні та психологічні умови ефективності механізму правового регулювання²⁴².

Деякі автори поділяють умови ефективності правового регулювання на об'єктивні (соціально-економічний стан, система господарства, форми власності тощо) та суб'єктивні (наукова обґрунтованість необхідності регулювання, вибір оптимального варіанта регулювання, своєчасність правотворчості, удосконалення діючого законодавства, забезпечення стабільності правового регулювання, ясність та чіткість правових приписів, активність органів правозастосування тощо)²⁴³.

²⁴⁰ Общая теория государства и права: Академический курс: в 2-х т. / Под ред. М. Н. Марченко. Т. 2. Теория права. М.: Зерцало, 1998. С. 456-457.

²⁴¹ Бандорин А.Е. Условия эффективности правового регулирования предпринимательской деятельности. *Правовая политика и правовая жизнь*. 2010. №4. С. 62.

²⁴² Куракин О.М. Умови ефективності механізму правового регулювання. *Право і суспільство*. 2015. № 6-2. С. 25-26.

²⁴³ Радько Т. Н. Теория государства и права: Учебник для вузов. М., 2004. С. 287.

На думку О.Я. Кархут умовами ефективного функціонування механізму правового регулювання суспільних відносин є: досконалість норм та їх узгодженість; відсутність прогалин у правовому регулюванні; стабільність законодавства; якісний рівень правозастосовної діяльності; високий рівень правосвідомості та правової культури учасників, надійний захист їх суб'єктивних прав та посилення відповідальності за невиконання юридичних обов'язків²⁴⁴.

Всі ці положення є справедливими і щодо визначення умов ефективності механізму правового регулювання господарських відносин. В той же час представляється необхідним зробити декілька зауважень.

Соціальний фон господарсько-правового регулювання досить різноманітний (соціально-економічні, політичні, культурні та інші умови, явища, процеси) і слід визнати, що ніщо так не підриває авторитет права, визначаючи тим самим його нездатність до ефективного регулювання, як його невідповідність дійсності, об'єктивним соціально-економічним закономірностям і потребам суспільного життя. Дане положення знайшло відображення і в законодавстві України. Так, одним з основних принципів державної регуляторної політики є адекватність, тобто відповідність форм та рівня регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив. На необхідність врахування змісту об'єктивних процесів і тенденцій, що мають місце в національному та світовому господарстві вказує і Господарський кодекс України (зокрема, ч. 2 ст. 9).

Тільки за умови відповідності механізму правового регулювання об'єктивним процесам, що протікають в економіці, його здатності «чуйно» реагувати на всі зміни в господарській сфері, він може виступати фактором стабілізації господарських відносин, одночасно стимулюючи динаміку господарської системи, забезпечуючи, з одного боку, її цілісність, а з іншого

²⁴⁴ Кархут О.Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти. автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова Київ, 2014. С. 13.

боку, рішення все більш складних завдань у цій сфері. В іншому випадку, механізм не в змозі виконувати свої функції, збільшуючи тим самим протиріччя і конфлікти, дестабілізуючи господарську систему, гальмуючи розвиток економіки і суспільства в цілому. Господарські відносини повинні бути досить стійкими та досягти максимального ступеня стабільності і тільки тоді вони можуть перетворитися в предмет регулювання за допомогою господарсько-правового механізму, який в свою чергу повинен бути адекватним системі сформованих господарських відносин і зв'язків. Останнє передбачає аналіз ступеня врахування при конструюванні даного механізму реальних господарських відносин, їх взаємодії і взаємозв'язку з зовнішнім середовищем (економічною системою). Крім того, прагнення до створення ефективного механізму правового регулювання господарських відносин має супроводжуватися пошуком таких засобів, формул і способів, які формували б у суб'єктів господарювання стійку мотивацію на соціально активну поведінку.

Виходячи з цього, умови ефективності механізму правового регулювання господарських відносин виступають як певні необхідні обставини, особливості реальної дійсності, що роблять можливим виконання ним своїх функцій, забезпечують досягнення поставлених цілей, а також стимулюють господарюючих суб'єктів діяти в напрямку, який схвалюється суспільством загалом. І в цьому сенсі здатність зазначеного механізму адекватно віддзеркалювати потреби суспільства і суб'єктів господарювання в сфері економіки, сприяти їх задоволенню, враховувати тенденції соціально-економічного розвитку суспільства і визначати засоби найбільш оптимальної стиковки нормативної моделі з реальною ситуацією в господарській сфері та економіці в цілому виступає як головна, але не єдина умова його ефективності.